ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Uchqunova Asalbonu G'olib qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I (QQS) TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) tizimini takomillashtirish bilan bog'liq asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqotda QQS tizimi samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar, xususan, soliq bazasining torayishi, ko'plab imtiyoz va istisnolar, QQS bo'yicha yo'qotishlar (VAT gap), QQSni qaytarish mexanizmidagi murakkabliklar, shuningdek, elektron tijorat va raqamli savdo sharoitida soliq ma'murchiligini yuritishdagi qiyinchiliklar ko'rib chiqilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, QQS tizimini takomillashtirish uchun soliq bazasini optimallashtirish, asossiz imtiyozlarni qisqartirish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, elektron hisob-faktura va raqamli monitoring vositalarini keng joriy etish, shuningdek, ijtimoiy adolatlilikni ta'minlovchi yondashuvlardan foydalanish zarur. Maqolada QQS tizimini modernizatsiya qilish fiskal barqarorlikni mustahkamlash, soliq tushumlarini oshirish va soliq ma'murchiligini soddalashtirishning muhim omili sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: qo'shilgan qiymat solig'i; QQS; soliq tizimi; soliq ma'murchiligi; VAT gap; elektron tijorat; raqamlashtirish; elektron hisob-faktura; fiskal samaradorlik; soliq islohoti

Kirish

Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) zamonaviy soliq tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u ko'plab mamlakatlarda davlat byudjeti daromadlarining barqaror manbai sifatida xizmat qiladi. QQS iste'molga solinadigan bilvosita soliq sifatida ishlab chiqarish va realizatsiya zanjirining har bir bosqichida yaratilgan qo'shilgan qiymatga nisbatan undiriladi hamda oxir-oqibat yakuniy iste'molchi tomonidan to'lanadi. OECD materiallarida QQS/GST tizimi dunyo bo'ylab asosiy iste'mol soliqlaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning samaradorligi fiskal barqarorlik, iqtisodiy neytrallik va soliq ma'murchiligidagi soddalik bilan bog'lanadi. [1], [2]

Shu bilan birga, QQS tizimini amaliyotda samarali yuritish ko'plab murakkab masalalarni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, soliq bazasining torayishi, ko'p sonli imtiyozlar, differensial stavkalar, noqonuniy soliqdan qochish, soxta hisob-fakturalar, QQSni qaytarishdagi muammolar va ma'murchilik xarajatlarining yuqoriligi ushbu soliq turining samaradorligini pasaytiradi. Yevropa Komissiyasining VAT Gap hisobotlari QQS tizimidagi yo'qotishlar, ya'ni nazariy jihatdan undirilishi kerak bo'lgan tushum bilan amalda yig'ilgan tushum o'rtasidagi farq hali ham ko'plab davlatlarda muhim muammo bo'lib qolayotganini ko'rsatadi. Bu holat QQS tizimini takomillashtirish masalasining dolzarbligini yanada oshiradi. [3], [4] Raqamli iqtisodiyotning kengayishi QQS tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Xususan, elektron tijorat, raqamli xizmatlar, platforma iqtisodiyoti va transchegaraviy onlayn savdoning o'sishi QQSni hisoblash, undirish va nazorat qilish mexanizmlarini an'anaviy shaklda qo'llashni murakkablashtirmoqda. OECD va boshqa xalqaro manbalarda qayd etilishicha, onlayn savdo, ayniqsa norezident sotuvchilar va platformalar orqali amalga oshiriladigan B2C operatsiyalar, QQS daromadlarini ta'minlash va bozorda teng raqobat sharoitini saqlash uchun maxsus yondashuvlarni talab qiladi. [2], [5]

QQS tizimini takomillashtirish masalasi nafaqat fiskal samaradorlik, balki ijtimoiy adolat va iqtisodiy muvozanat nuqtai nazaridan ham muhimdir. QQS odatda regressiv xususiyatga ega deb qaraladi, ya'ni past daromadli qatlamlar o'z daromadining nisbatan kattaroq qismini iste'molga sarflagani uchun QQS yukini ko'proq sezadi. IMFning 2024 yilgi tadqiqotlarida QQSning regressiv ta'sirini kamaytirish va bir vaqtning o'zida samaradorlikni saqlash uchun bazani keng saqlagan holda maqsadli kompensatsiya mexanizmlaridan foydalanish muhimligi ta'kidlanadi. Demak, QQS tizimini takomillashtirish faqat ma'murchilik masalasi emas, balki soliq siyosati va ijtimoiy himoya muvozanati bilan ham chambarchas bog'liqdir. [6] Bundan tashqari, QQS tizimining samaradorligi ko'p jihatdan soliq ma'murchiligidagi raqamlashtirish darajasiga ham bog'liq. Jahon banki va IMF materiallari elektron to'lovlar, real vaqt rejimidagi ma'lumot almashinuvi, riskga asoslangan nazorat, elektron hisob-faktura va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari QQS yig'imini oshirish, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va soliq to'lovchilarga qulaylik yaratishda katta ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Shunday ekan, QQS tizimini takomillashtirish zamonaviy raqamli vositalarni qo'llash bilan uzviy bog'liq bo'lib bormoqda. [7], [8]

Shu sababli mazkur maqolada QQS tizimini takomillashtirish bilan bog'liq asosiy muammolar va ularning yechimlari tahlil qilinadi. Maqolaning maqsadi — QQS tizimidagi mavjud kamchiliklarni ilmiy manbalar asosida ochib berish, ularning iqtisodiy va ma'muriy sabablarini aniqlash hamda tizimni yanada samarali, adolatli va zamonaviy shaklga keltirish yo'nalishlarini ko'rsatishdan iborat. [1]

Metodlar

Mazkur maqola nazariy-tahliliy yo'nalishdagi narrativ adabiyotlar sharhi shaklida tayyorlandi. Tadqiqotning asosiy maqsadi QQS tizimini takomillashtirish bilan bog'liq muammolarni aniqlash, ularning iqtisodiy va ma'muriy sabablarini tahlil qilish hamda amaliy yechimlarni ilmiy manbalar asosida umumlashtirishdan iborat bo'ldi. Narrativ sharh usuli tanlandi, chunki u QQS siyosati, QQS ma'murchiligi, raqamlashtirish, elektron tijorat va soliq samaradorligiga oid turli xalqaro manbalarni bir tizimga keltirib ko'rib chiqish imkonini beradi. [1], [2]

Tadqiqot uchun manbalar uchta asosiy yo'nalish bo'yicha tanlab olindi. Birinchi yo'nalish — QQS tizimining umumiy fiskal va institutsional xususiyatlari, bunda OECDning iste'mol soliqlari va QQS samaradorligi bo'yicha materiallari asos sifatida olindi. Ikkinchi yo'nalish — QQS tizimidagi yo'qotishlar, compliance gap va ma'muriy kamchiliklar, bu borada Yevropa Komissiyasining VAT Gap hisobotlaridan foydalanildi. Uchinchi yo'nalish — QQS ma'murchiligini raqamlashtirish, elektron hisob-faktura, elektron to'lov va soliq yig'imini kuchaytirish vositalari, bunda IMF, Jahon banki hamda OECD manbalari tahlil qilindi.[5] Ma'lumotlarni tahlil qilishda tematik tahlil usuli qo'llanildi. Dastlab manbalardagi fikr va dalillar mazmuniga ko'ra bir nechta guruhlarga ajratildi: QQS bazasining torayishi, imtiyozlar va differensial stavkalar muammosi, QQSdan qochish va soxta hisob-fakturalar, QQSni qaytarish bilan bog'liq cheklovlar, elektron tijorat va raqamli savdoda QQS undirish, shuningdek, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish vositalari. Keyingi bosqichda ushbu guruhlar o'zaro taqqoslanib, QQS tizimini takomillashtirish uchun eng muhim institutsional va amaliy yo'nalishlar umumlashtirildi. [2], [3], [5]

Tadqiqot metodologiyasida tizimli yondashuvdan ham foydalanildi. Unga ko'ra, QQS tizimi faqat soliq stavkasi yoki hisob-kitob mexanizmi bilan cheklanmay, balki soliq bazasi, normativ-huquqiy muhit, ma'murchilik sifati, raqamli vositalar, soliq to'lovchilarning xulqi va nazorat mexanizmlarining o'zaro bog'liq tizimi sifatida qaraldi. OECD va IMF manbalari ham QQS samaradorligi aynan shu omillar uyg'unligiga bog'liq ekanini ko'rsatadi; shu sababli maqolada

muammolar alohida emas, bir-biri bilan bog‘liq holda tahlil qilindi. [5] Shuningdek, maqolada taqqoshlovchi umumlashtirish usuli qo‘llanildi. Bunda turli xalqaro tashkilotlar yondashuvlaridagi umumiy va farqli jihatlar aniqlanib, ular asosida QQS tizimini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari ajratib olindi. Masalan, OECD ko‘proq QQS dizayni va ma’murchilik raqamlashtirilishiga urg‘u bersa, Yevropa Komissiyasi QQS compliance gap va policy gap ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratadi; IMF esa raqamli texnologiyalar yordamida soliq yig‘imini kuchaytirish va samaradorlikni oshirish masalalarini alohida ko‘rsatadi. Bu esa tadqiqot xulosalarini yanada kompleks shakllantirishga xizmat qildi. [1]

Natijalar

Tahlil qilingan manbalar shuni ko‘rsatdiki, QQS tizimini takomillashtirishdagi asosiy muammolar bir nechta o‘zaro bog‘liq yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi: soliq bazasining yetarlicha keng emasligi, ko‘plab imtiyoz va istisnolar, QQSdan qochish va firibgarlik holatlari, QQSni qaytarish jarayonidagi murakkabliklar, hamda raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat va platformalar bo‘yicha nazoratning qiyinlashuvi. OECD materiallarida QQS tizimining samaradorligi, avvalo, keng baza, sodda dizayn va kuchli ma’murchilik bilan bog‘lanishi ta’kidlanadi; aksincha, murakkab va parchalangan tizimlar fiskal samaradorlikni pasaytiradi. [1], [2]

Birinchi muhim natija shuki, QQS bazasining torayishi va ko‘p sonli imtiyozlar tizim samaradorligini sezilarli pasaytiradi. Iste’mol soliqlari bo‘yicha OECD tahlillari QQSning fiskal samarasi uning qamrovi qanchalik keng bo‘lishiga kuchli bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Juda ko‘p istisnolar va pasaytirilgan stavkalar, bir tomondan, ma’murchilikni murakkablashtiradi, ikkinchi tomondan esa soliq bazasini qisqartirib, byudjet tushumlariga salbiy ta’sir qiladi. Shu sababli QQS tizimini takomillashtirishda bazani asossiz toraytiruvchi elementlarni qayta ko‘rib chiqish zarurligi aniqlandi. [1], [6] Ikkinchi natija — QQS bo‘yicha yo‘qotishlar (VAT gap) hanuz ko‘plab mamlakatlarda muhim muammo bo‘lib qolmoqda. Yevropa Komissiyasi ma’lumotlari nazariy jihatdan yig‘ilishi kerak bo‘lgan QQS bilan amalda yig‘ilgan QQS o‘rtasida sezilarli farq saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi. Bu farq soliqdan qochish, firibgarlik, to‘lov intizomining sustligi, ma’muriy xatolar va to‘lovga layoqatsizlik kabi omillar bilan bog‘liq. Demak, QQS tizimini takomillashtirish nafaqat siyosiy dizayn, balki ijro va nazorat sifatini oshirish bilan ham bevosita bog‘liqdir. [3], [4]

Yana bir muhim natija shuki, QQSni raqamlashtirish tizim samaradorligini oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. IMF va Jahon banki materiallari elektron to‘lovlar, elektron hisob-faktura, onlayn deklaratsiya topshirish, real vaqt rejimidagi ma’lumot almashinuvi va riskga asoslangan avtomatlashtirilgan nazorat vositalari soliq yig‘imini yaxshilashi mumkinligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, to‘lov va hisobot jarayonlarining raqamlashtirilishi yashirin operatsiyalarni qisqartirish, soxta hisob-fakturalarni aniqlash va soliq to‘lovchilar uchun qulaylik yaratishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.[6] Natijalar shuni ham ko‘rsatdiki, elektron tijorat va raqamli savdo QQS ma’murchiligi oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Norezident sotuvchilar, onlayn platformalar va transchegaraviy B2C operatsiyalarda QQSni hisoblash hamda undirish an’anaviy mexanizmlarga qaraganda murakkabroq. UNCTAD manbalarida platformalar zimmasiga ma’lum darajada soliq majburiyatini yuklash, soddalashtirilgan ro‘yxatdan o‘tish rejimlari va platforma orqali hisobot berish kabi yondashuvlar samarali vosita sifatida ko‘rsatiladi. Bu esa QQS tizimini takomillashtirishda raqamli savdoga mos maxsus yechimlar zarurligini tasdiqlaydi. [2], [6]

Bundan tashqari, tahlil QQS tizimining adolatlilik va samaradorlik o‘rtasidagi muvozanat masalasini ham ko‘rsatdi. QQS fiskal jihatdan samarali bo‘lsa-da, uning regressiv ta’siri mavjud bo‘lishi mumkin. IMF materiallari umumiy bazani saqlagan holda ijtimoiy himoya vositalari yoki

maqsadli kompensatsiyalar regressivlikni yumshatishda pasaytirilgan stavkalarga nisbatan ko‘proq samarali bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Shuning uchun QQS tizimini takomillashtirishda faqat tushumni oshirish emas, balki ijtimoiy ta’sirni ham hisobga olish zarurligi aniqlandi. [7]

Jadval. QQS tizimini takomillashtirishdagi asosiy muammolar va yechimlar

Muammo	Asosiy ko‘rinishi	Oqibati	Taklif etiladigan yechim
QQS bazasining torayishi	Ko‘plab imtiyozlar, istisnolar, pasaytirilgan stavkalar	Tushum kamayadi, tizim murakkablashadi	Bazani kengaytirish, asossiz imtiyozlarni qisqartirish
VAT gap yuqoriligi	Firibgarlik, to‘lov intizomi pastligi, ma’muriy xatolar	Byudjet yo‘qotishlari ortadi	Nazoratni kuchaytirish, risk-tahlil asosida audit
QQSni qaytarishdagi muammolar	Kechikishlar, ortiqcha tekshiruvlar, byurokratiya	Biznes likvidligi pasayadi	Shaffof va tezkor refund mexanizmlarini joriy etish
Elektron tijoratdagi qiyinchiliklar	Norezident sotuvchilar, platformalar, transchegaraviy savdo	QQS bazasini nazorat qilish qiyinlashadi	Platforma javobgarligi, soddalashtirilgan ro‘yxatga olish
Raqamlashtirish sustligi	Elektron hisob-faktura va integratsiya yetarli emas	Yashirin operatsiyalar va xatolar ko‘payadi	E-invoicing, e-filing, real vaqt ma’lumot almashinuvi
Regressiv ta’sir	Past daromadli qatlamlarga nisbatan yuqori yuk	Ijtimoiy adolatlilikka salbiy ta’sir	Maqsadli kompensatsiya va ijtimoiy himoya choralarini kuchaytirish

Umuman olganda, natijalar QQS tizimini takomillashtirish faqat stavka yoki imtiyozlarni o‘zgartirish bilan cheklanmasligini ko‘rsatdi. Samarali modernizatsiya uchun soliq bazasini optimallashtirish, ma’murchilikni raqamlashtirish, VAT gapni qisqartirish, elektron tijoratga moslashish va ijtimoiy adolatlilikni hisobga oluvchi yondashuvni birgalikda qo‘llash zarur. Demak, QQS tizimini takomillashtirish kompleks va ko‘p yo‘nalishli islohot sifatida qaralishi lozim.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, QQS tizimini takomillashtirish masalasi alohida texnik yoki ma’muriy muammo emas, balki soliq siyosati, fiskal samaradorlik, ijtimoiy adolatlilik va raqamli boshqaruv bilan bog‘liq murakkab tizimli jarayondir. Tahlil qilingan manbalarda QQS samaradorligi keng soliq bazasi, sodda stavka tuzilmasi va kuchli ma’murchilik bilan chambarchas bog‘liqligi ta’kidlanadi. Shu bois QQSdagi kamchiliklarni faqat ayrim protseduralarni o‘zgartirish orqali emas, balki tizimning umumiy dizayni va boshqaruv mexanizmlarini qayta ko‘rib chiqish orqali bartaraf etish mumkin. [1], [2] Muhokama natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, QQS tizimidagi eng jiddiy muammolardan biri — imtiyozlar va istisnolarning haddan tashqari ko‘pligidir. Nazariy jihatdan ayrim ijtimoiy yoki iqtisodiy maqsadlar uchun joriy etilgan imtiyozlar amaliyotda ko‘pincha soliq bazasini toraytiradi, ma’murchilikni murakkablashtiradi va soliq yukining teng taqsimlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. OECD materiallari ham QQSning fiskal samarasi uning qamrovi qanchalik keng va dizayni qanchalik sodda bo‘lishiga bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Demak, QQSni takomillashtirishda imtiyozlarni qayta baholash va ularning iqtisodiy samaradorligini tanqidiy ko‘rib chiqish zarur. [1]

Shuningdek, muhokama davomida VAT gap muammosi QQS tizimidagi nazariy va amaliy samara o‘rtasidagi tafovutni yaqqol ko‘rsatishi aniqlandi. Yevropa Komissiyasi ma’lumotlari nazariy tushum bilan amaldagi yig‘im o‘rtasida farq saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi, bu esa firibgarlik, to‘lov intizomining sustligi, hisobotdagi xatolar va ma’muriy zaifliklar bilan bog‘liq. Shu jihatdan, QQS tizimini takomillashtirish faqat soliq stavkalarini belgilash masalasi emas, balki nazorat, monitoring va ma’lumotlar asosida boshqarish sifatini oshirish masalasi hamdir. [3], [4] Muhokama natijalari raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat va platformalar iqtisodiyoti QQS tizimi uchun yangi sinovlarni yuzaga keltirayotganini ham tasdiqlaydi. Norezident sotuvchilar, onlayn platformalar va transchegaraviy xizmatlar bo‘yicha QQSni undirish an’anaviy mexanizmlar bilan to‘liq qamrab olinmaydi. Shu sababli platforma orqali hisobot berish, platforma zimmasiga ayrim soliq majburiyatlarini yuklash va soddalashtirilgan ro‘yxatdan o‘tish rejimlari kabi choralarning dolzarbligi ortmoqda. Bu yondashuvlar soliq tizimini zamonaviy iqtisodiy modelga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi. [2], [6]

Yana bir muhim jihat shundaki, QQSni takomillashtirishda raqamlashtirish eng samarali vositalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. IMF va Jahon banki manbalarida elektron to‘lovlar, elektron hisob-faktura, avtomatlashtirilgan deklaratsiya va real vaqt rejimidagi nazorat vositalari soliq yig‘imini oshirishga, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishga va ma’muriy xarajatlarni qisqartirishga yordam berishi ta’kidlanadi. Demak, QQS tizimining zamonaviy modeli raqamli boshqaruv vositalarisiz to‘liq samarali bo‘la olmaydi. [5], [6] Biroq muhokama jarayonida shuni ham ko‘rish mumkinki, QQS tizimini soddalashtirish va samaradorligini oshirish bilan birga, ijtimoiy adolatlilik masalasini ham e’tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi. QQS odatda regressiv xususiyatga ega bo‘lgani sababli, past daromadli qatlamlar unga nisbatan ko‘proq sezgir bo‘ladi. IMF tadqiqotlari pasaytirilgan stavkalardan ko‘ra, keng bazani saqlagan holda maqsadli kompensatsiya mexanizmlaridan foydalanish ko‘proq samarali bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Bu esa QQS tizimini takomillashtirishda fiskal samaradorlik bilan ijtimoiy himoya o‘rtasidagi muvozanatni to‘g‘ri topish zarurligini anglatadi. [7] Umuman olganda, muhokama natijalari QQS tizimini takomillashtirish kompleks yondashuvni talab qilishini ko‘rsatadi. Bunda soliq bazasini optimallashtirish, imtiyozlarni oqilona qisqartirish, VAT gapni kamaytirish, elektron tijoratni qamrab olish, ma’murchilikni raqamlashtirish va ijtimoiy adolatlilikni ta’minlash bir-biri bilan bog‘liq vazifalar sifatida qaralishi kerak. Shunday yondashuvgina QQS tizimini zamonaviy, samarali va barqaror fiskal mexanizmga aylantira oladi.[5]

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) tizimini takomillashtirish zamonaviy soliq siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘rganilgan manbalar shuni ko‘rsatdiki, QQS tizimining samaradorligi uning soliq bazasi kengligi, imtiyozlar sonining maqbulligi, ma’murchilik sifati va raqamli boshqaruv vositalarining joriy etilish darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Demak, QQS tizimidagi mavjud muammolar faqat alohida texnik kamchiliklar emas, balki fiskal siyosat, nazorat mexanizmlari va iqtisodiy muhit bilan bog‘liq tizimli masalalardir. Tahlillar shuni ham tasdiqladiki, QQS tizimini takomillashtirishda asosiy e’tibor soliq bazasini asossiz toraytiruvchi imtiyozlarni qayta ko‘rib chiqish, VAT gapni qisqartirish, QQSni qaytarish tartiblarini soddalashtirish, elektron tijorat va platformalar iqtisodiyotiga mos mexanizmlarni joriy etish hamda ma’murchilikni to‘liqroq raqamlashtirishga qaratilishi lozim. Ayniqsa, elektron hisob-faktura, real vaqt rejimidagi monitoring, raqamli deklaratsiya va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari QQS yig‘imini oshirish va yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, QQS tizimini modernizatsiya qilishda fiskal samaradorlik bilan ijtimoiy adolatlilik o‘rtasidagi muvozanatni saqlash ham muhimdir. QQS regressiv ta’sirga ega bo‘lishi mumkinligi sababli, kam ta’minlangan qatlamlarga salbiy ta’sirni yumshatish uchun maqsadli kompensatsiya

mexanizmlaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Umuman olganda, QQS tizimini takomillashtirish kompleks, izchil va raqamli iqtisodiyot sharoitlariga moslashgan yondashuv asosida amalga oshirilgandagina uning fiskal barqarorligi, ma’muriy samaradorligi va iqtisodiy adolatliligi ta’minlanadi. [7]

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] O‘zbekiston Respublikasi. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. 2019 yil 30 dekabr, LEX.UZ. QQSni hisoblash, to‘lash, hisobga olish va qaytarish bilan bog‘liq umumiy huquqiy asoslarni belgilaydi.

[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Qo‘shilgan qiymat solig‘i hamda chet el yuridik shaxslari bilan bog‘liq soliq ma’murchiligini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 489-son qaror. 2020 yil 14 avgust, LEX.UZ. QQS ma’murchiligini takomillashtirish, salbiy farqni qoplash va hisobvaraq-fakturalar yuritish tartiblarini belgilaydi.

[3] O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasi. QQSni qaytarib olish uchun ariza shart emas: salbiy summani hisobotda ko‘rsatish kifoya. Rasmiy axborot xabari. QQSni qaytarish mexanizmining soddalashtirilgan amaliy tartibini tushuntiradi.

[4] Review.uz. QQSning salbiy summasini qoplash uchun soliq organlariga ariza bilan murojaat qilish talabi bekor qilinadi. Tahliliy material

[5] O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasi. Qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) hisobot shaklini to‘ldirish bo‘yicha videoqo‘llanma. 2024. QQS hisobotlarini topshirish bo‘yicha amaliy ko‘rsatmalarni beradi.

[6]ressive VAT.** IMF Working Paper; 2024. QQSning regressiv ta’sirini kamaytirish va fiskal samaradorlikni saqlash bo‘yicha yondashuvlarni yoritadi.

[7] Worlon Tax Digitalization: Why Direct E-payments Matter.** World Bank Blogs; 2025. Soliq to‘lovlarini raqamlashtirish va elektron to‘lovlarning ma’murchilik samaradorligiga ta’sirini tushuntiradi. arda bitta toza, yakuniy maqola formatidagi “References” bo‘limi qilib ham qayta tartiblab beraman.